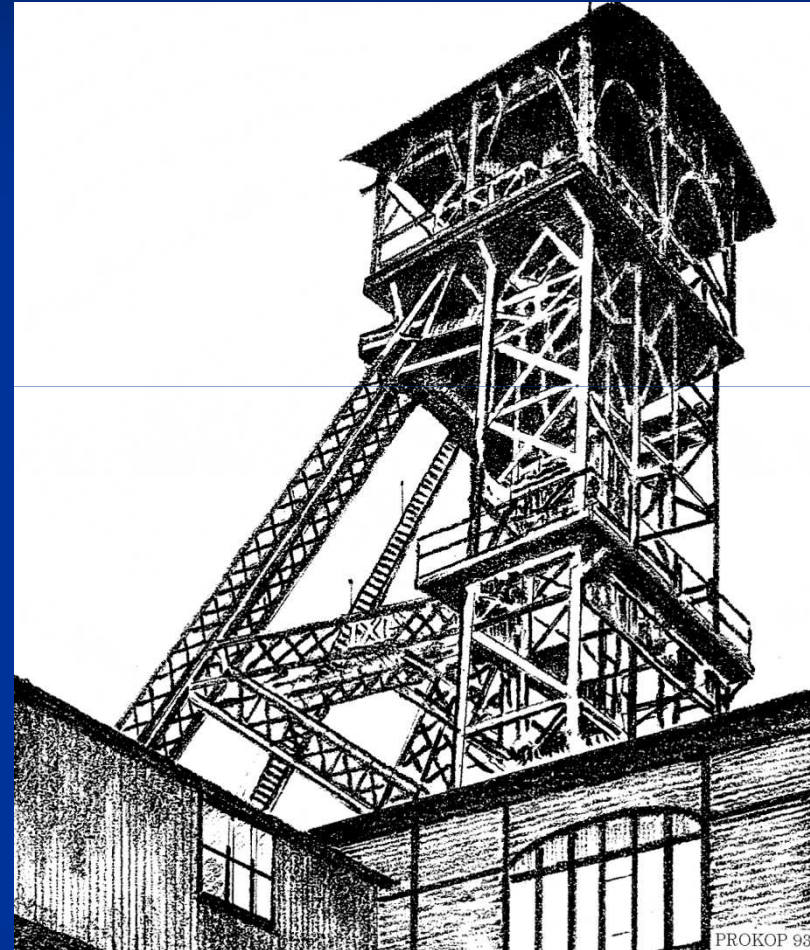

PŘEDPOKLÁDANÉ VLIVY ZATÁPĚNÍ HORNICKÉHO PODZEMÍ V OKR NA POVRCH TERÉNU PO UKONČENÍ TĚŽBY

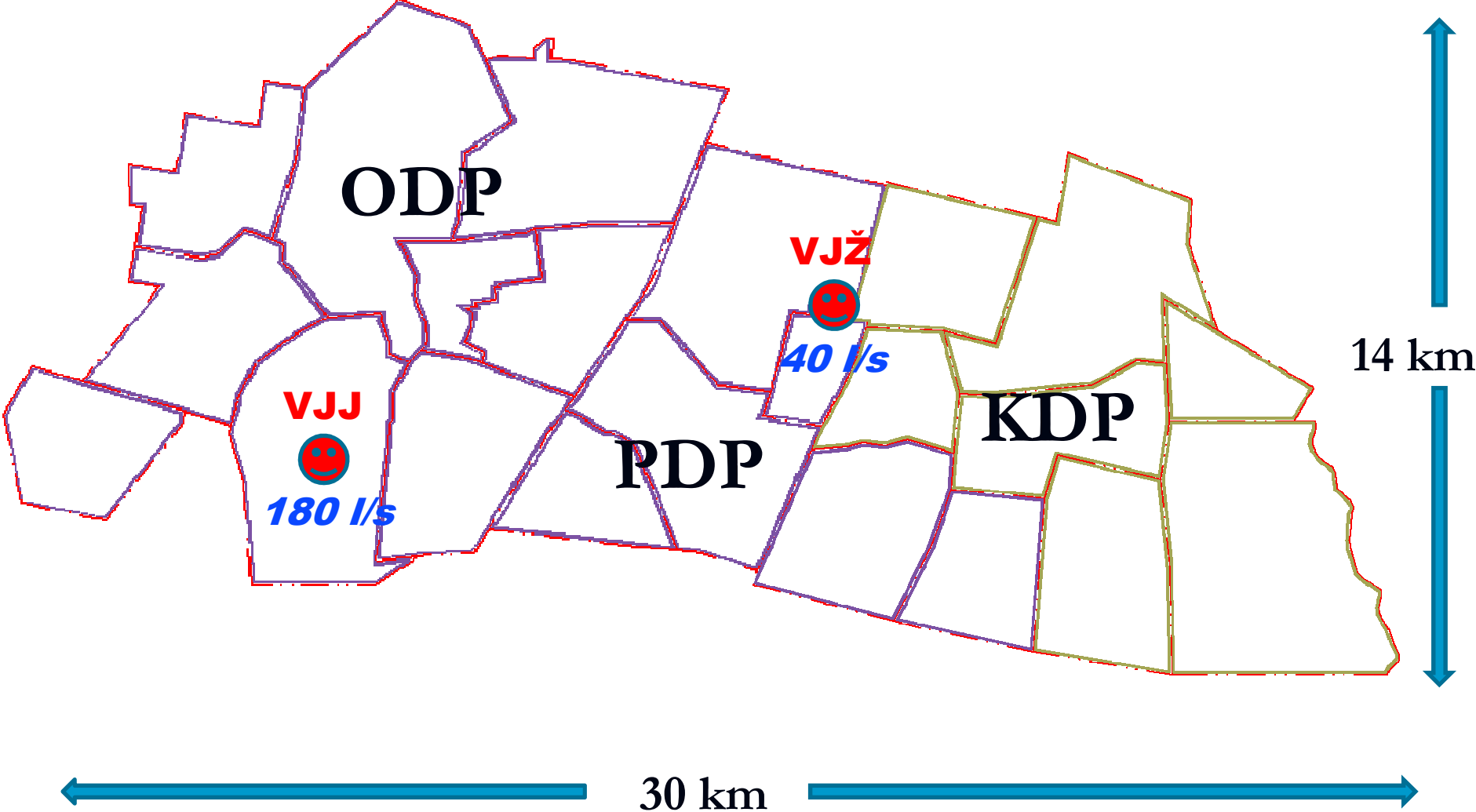
Zadání studie:

- ✓ odhad postupu zatápění v čase
- ✓ zhodnocení dopadů zatápění podzemí OKR na povrch

Ing. Pavel Malucha
odbor hydrogeologie

Situace

VODNÍ JÁMY JEREMENKO A ŽOFIE

VJJ:

Cl: 10-5 g/l ↓

SO₄: 0,1-0,7 g/l ↑

Fe: 0,5-20 mg/l ~

VJŽ:

Cl: 4-10 g/l ↑

SO₄: 150-15 mg/l ↓

Fe: 0,5-20 mg/l ↑

DETRIT

M = 15 - 50 g/l

Cl+J+Br: 10 - 40 g/l

HCO₃+CO₃: 0,5 - 7 g/l

Na+K: 10 - 20 g/l

Ca: 500 mg/l

Mg: 0,2 - 1,5 g/l

A. Vlastní průběh zatápění podzemí

- **ZDROJE** (ze kterých HG a HL zdrojů se budou doly zatápět?)
- **KÓTY** (na jakou kótu se budou doly zatápět?)
- **SPOJITOST** PODZ. PROSTOR (hydraulická kvalita propojení, principy zatápění - Darcy, spojené nádoby)
- **OBJEMY** K ZATÁPĚNÍ (objem výrubů, dlouhých důlních děl, konzolidace)
- **ČASOVÝ** POSTUP ZATÁPĚNÍ (redukce velikosti přítoků během zatápění)

B. Vliv zatápění likvidovaných dolů na povrch terénu, na kvalitu podz. a povrch. vod, průtoky v tocích

- **VLIVY** (samovolný přeliv důlní vody na povrch terénu?, zamokření nebo zatopení terénu, staveb nebo jejich suterénů, ztráta stability svahů?, kvalitativní změny důlních vod při- a po zatopení dolů oproti stávajícímu stavu?, kvalitativní a kvantitativní ovlivnění podzemní vody ve zvodních?, omezení případného využívání podzemních vod?)
- **OHROŽENÉ LOKALITY** (v jakých plochách ?)

C. Nakládání s důlními vodami po zatopení dolů

- **NALÉHAVOST** ŘEŠENÍ (bude možno doly nechat samovolně zatopit a případné nepříznivé vlivy řešit „ex post“ nebo je nutná prevence?)
- **OPATŘENÍ** (nutnost udržování hladiny vody v zatopených dolech na určité kótě? Kde? Kolik vody bude třeba čerpat? Kam vodu vypouštět? V jakém časovém předstihu je nutno opatření připravit? Bude možno vodu vypouštět v neupraveném stavu nebo bude nezbytná její úprava?)

Prvořadé problémové okruhy

1) pro problematiku vlastního zatápění podzemí jsou prvořadé:

- **přítoky** do důlních prostor,
- **objemy** důlních prostor,
- hydraulická **propojení** důlních prostor,

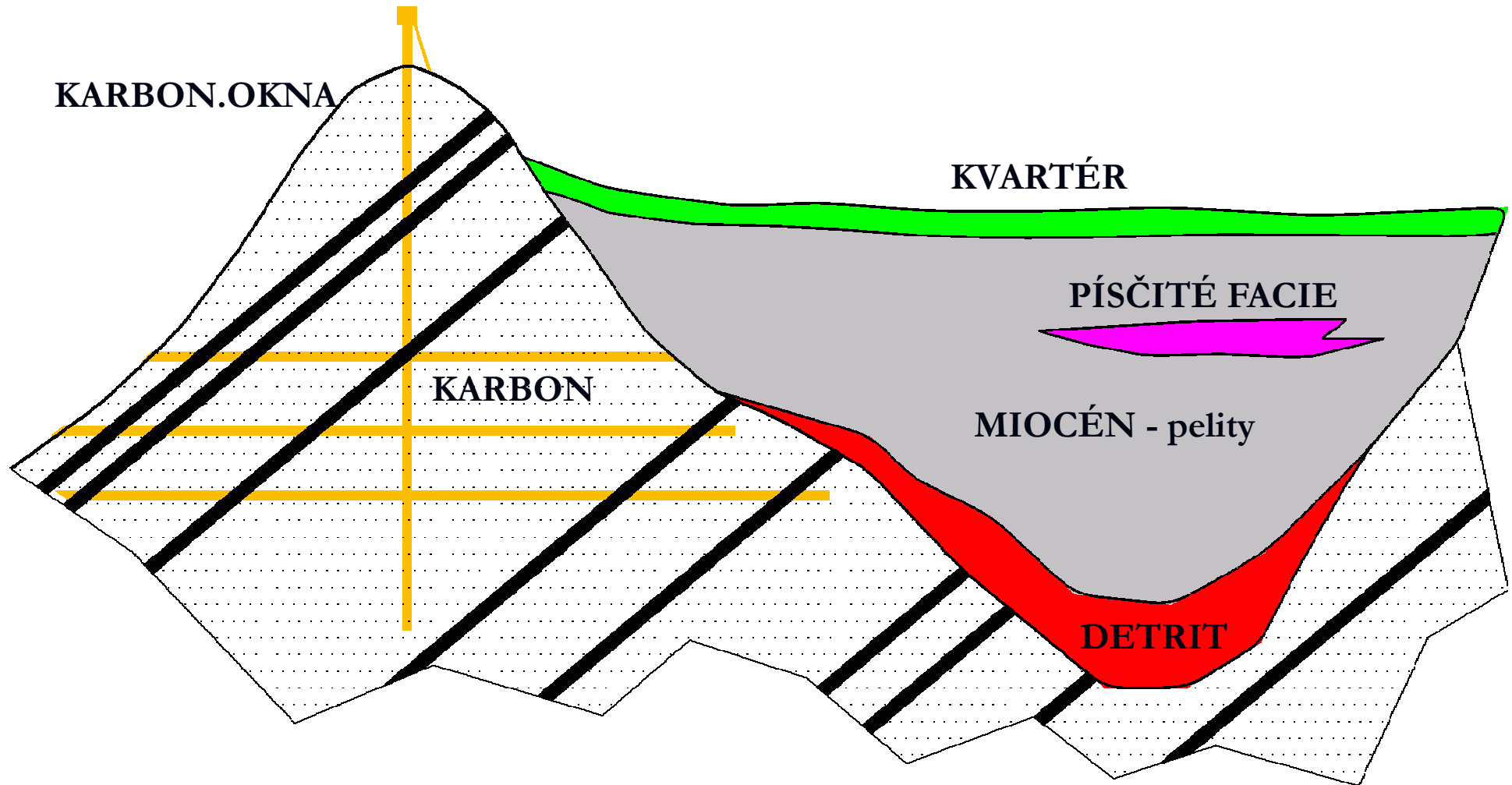
2) pro definici ohrožených míst na povrchu terénu je určující:

- hydraulické **propojení povrchu s důlním prostředím**, (SDD, lokality s minimálním nebo nulovým izolátorským pokryvem karbonu - karbonská okna, karbon v přímém podloží kvartéru),
- **morfologická analýza** povrchu terénu,

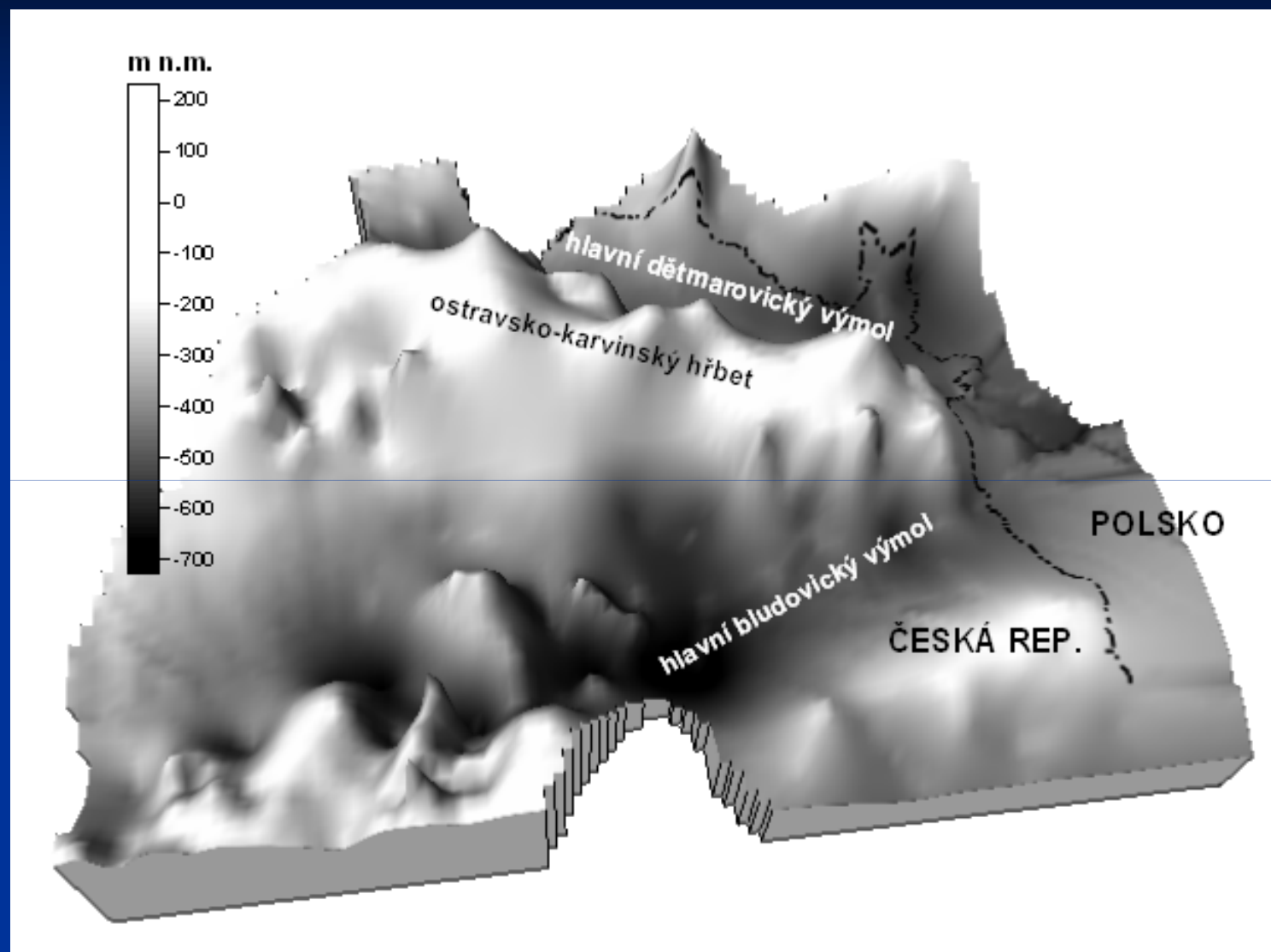
3) pro odhad možných změn na povrchu po zatopení dolů je nezbytné:

- zmapování **výchozího stavu** chemismu vod v ohrožených oblastech,
- popis stávajícího a budoucího **využití terénu** v ohrožených oblastech,
- popis **chemismu vod**, zatápějících podzemí.

Geologická stavba

Reliéf karbonu

Tektonická stavba (Důl Doubrava)

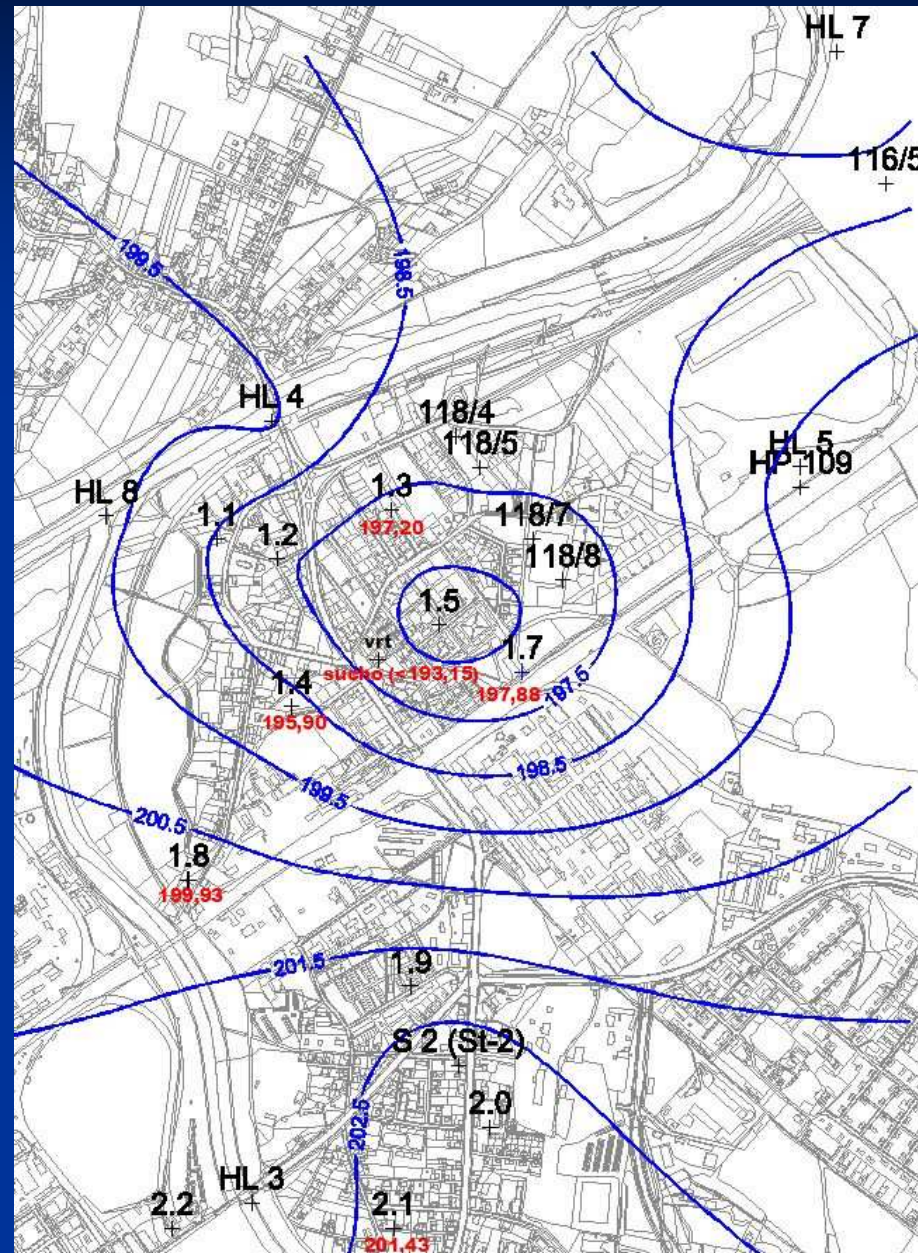

karbónská okna

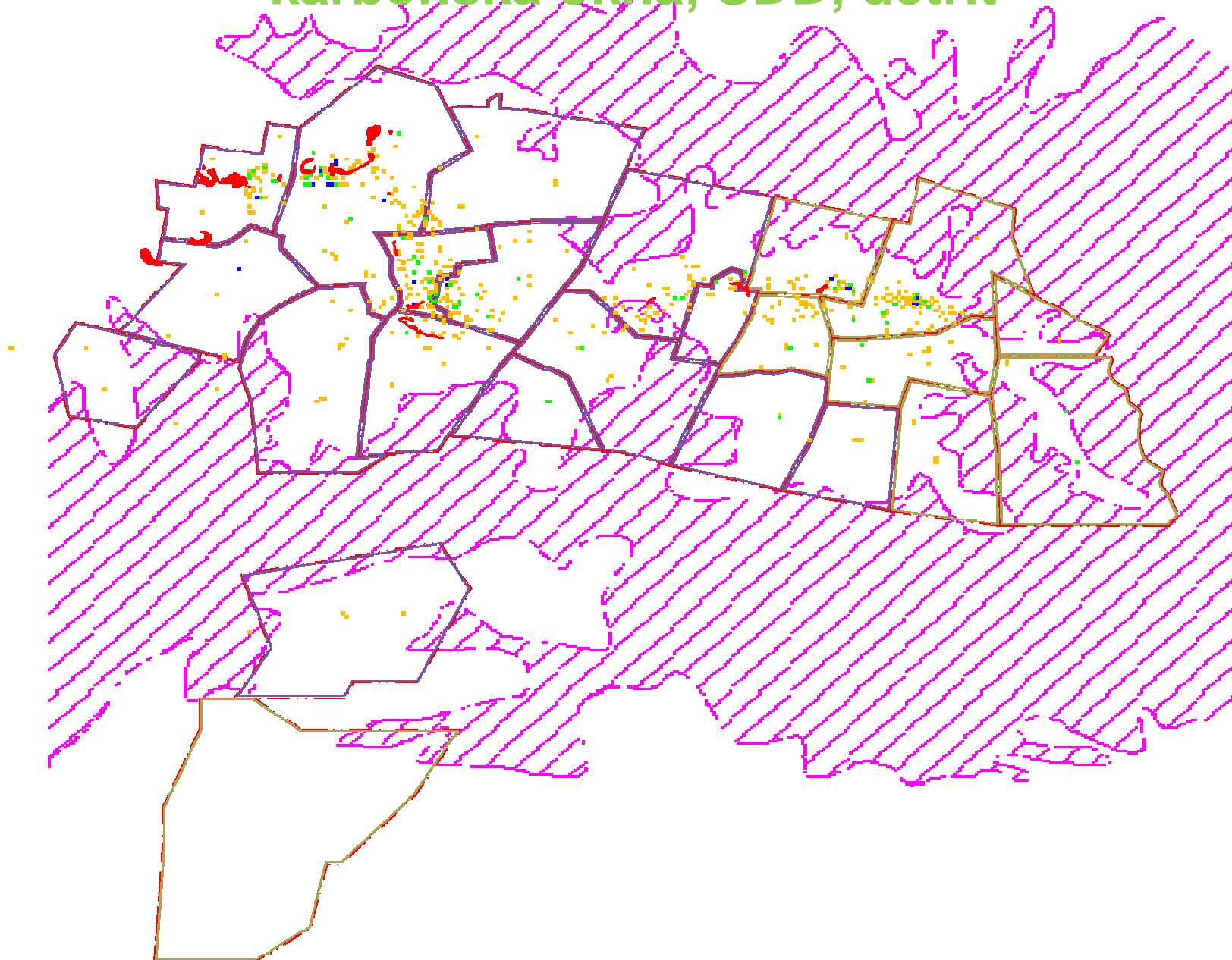

Infiltrace kvartérní podzemní vody do karbonu

karbonská okna, SDD, detrit

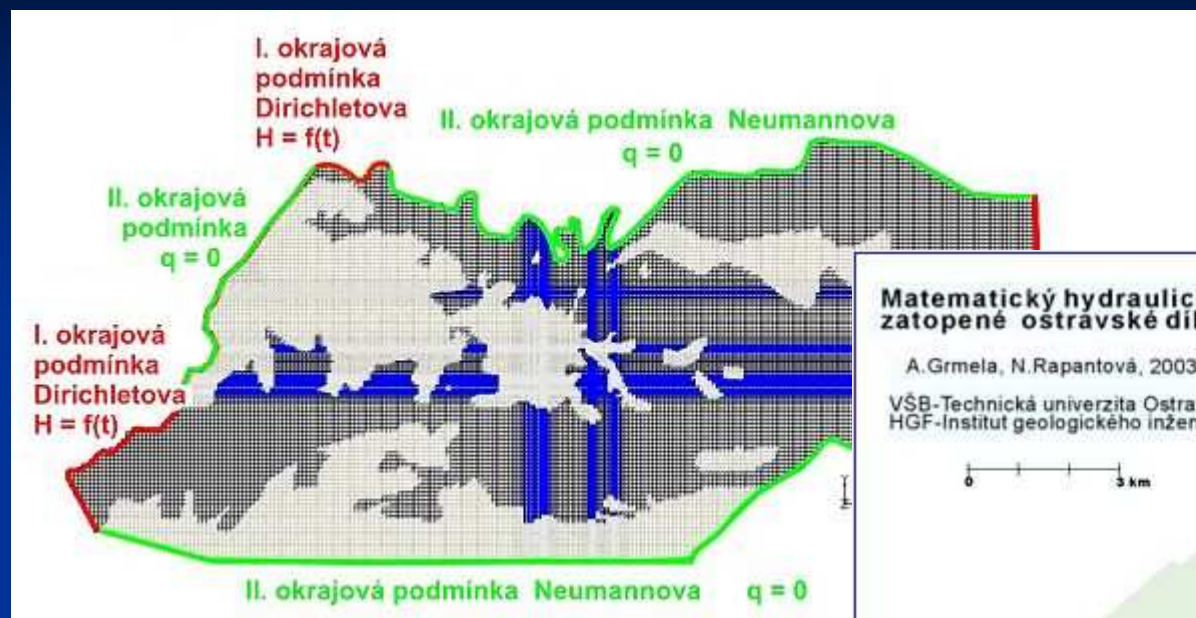

detrit

matematická simulace režimu detritové struktury

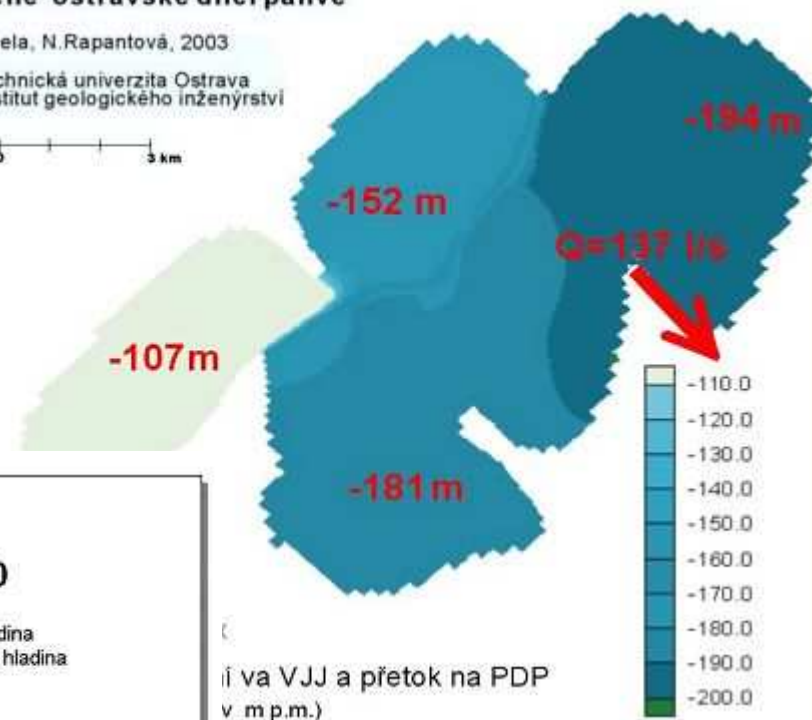

Matematický hydraulický model zatopené ostravské dílčí pánve

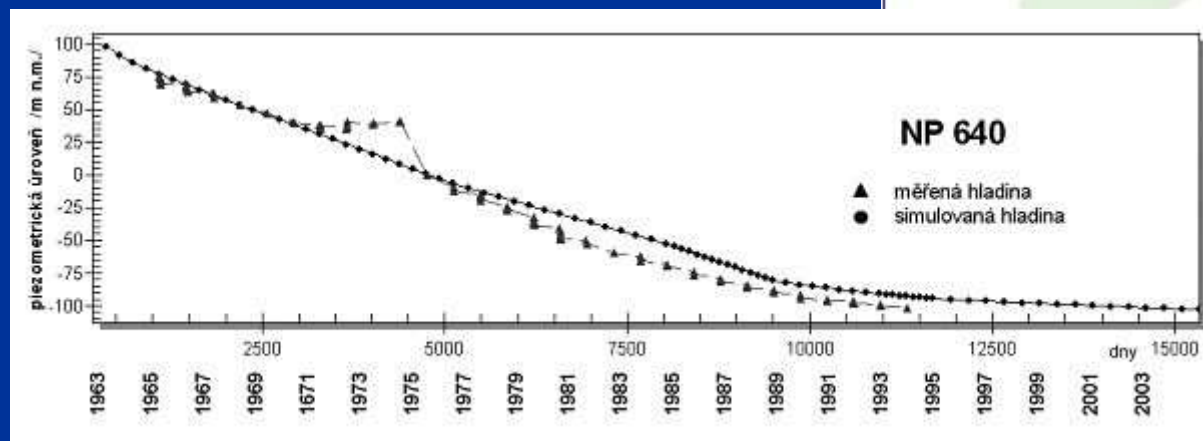
A.Grmela, N.Rapantová, 2003

VŠB-Technická univerzita Ostrava
HGF-Institut geologického inženýrství

0 3 km

(í va VJJ a pětok na PDP v m p.m.)

Zdroje zatápění dolů a jejich charakteristika

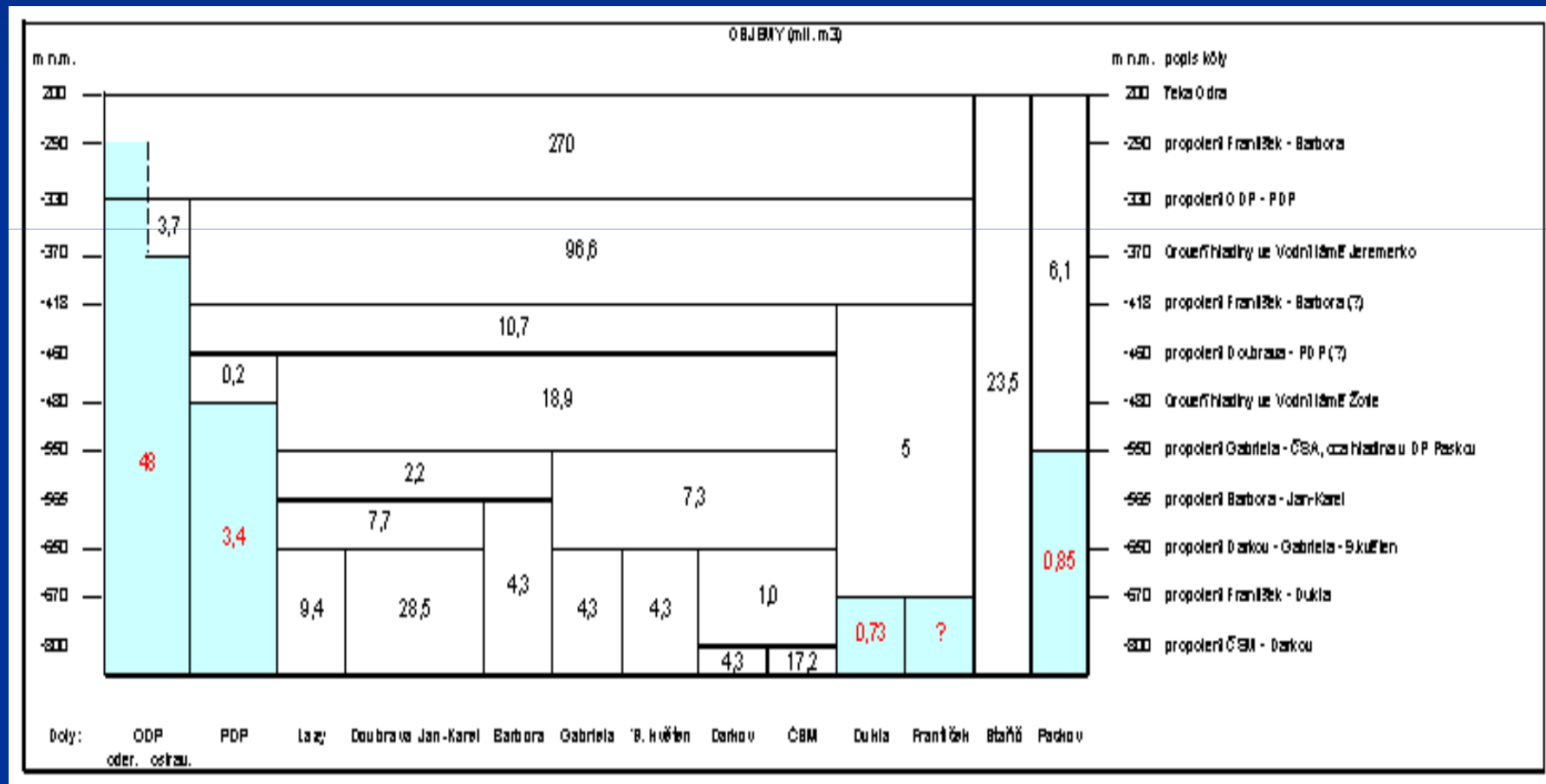
- **kvartérního původu:** lokální zdroje v místech bez miocénního pokryvu (karbonská okna, karbon v přímém podloží kvartéru)
  - podzemní voda mělkého oběhu (fluviální terasy řek) - významný zdroj;
  - povrchová voda (Lučina, Ostravice, Odra) - významný zdroj;
  - atmosférické srážky (infiltrace přes karbonská okna vystupující nad úrovní erozních bází) - méně významný zdroj;
  - ❖ přítoky budou z výškových kót nad +200 m n.m., charakter vody je totožný s „hydroprostředím“ na povrchu terénu (Ca – HCO₃, M < 1 g/l)
- **terciérní zdroje:** fosilní mořská voda, regionální (detrit) až lokální (čočky) zdroj
  - bazální miocénní klastika (detrit) - významný zdroj, přítoky budou z výškových kót pod +170 m n.m. (9 mld m³, Na-Cl, M = 15-40 g/l)
  - miocénní písčité kolektory (čočky), přítoky budou z výškových kót pod +220 m n.m.; podružný zdroj (Na-Cl + J-Br, M = 40-50 g/l)
  - ❖ chemismus obou struktur je cizorodý „hydroprostředí“ na povrchu terénu (vysoké koncentrace chloridů, sodíku, event. jodidů a bromidů).
- **karbonský masiv:** malé množství vysoce mineralizované vody, málo významný zdroj (Na-Cl + Fe-SO₄, M = 80-120 g/l)
  - ❖ karbonský masiv není rizikový jako zdroj přítoků vod, ale jako prostředí, měnící chemismus infiltrovaných vod (hlavně zdroj síranů a železa).

Komunikace podzemí OKR

- Doly OKR považujeme za jeden hydraulicky propojený celek.
- Tento celek není beze zbytku propojen na principu spojených nádob; jsou zde části, propojené „bezodporově“ (spojené nádoby) i části, mezi nimiž jsou propojení se zvýšenými filtračními odpory, které budou fungovat na principu Darcyho.
- OKR dělíme na 5 dílčích bazénů, mezi nimiž je propojení se zvýšenými odpory proti přetékání vody, nebo není žádné propojení.
  - 1. Bazén Ostrava (doly ODP),
  - 2. Bazén Petřvald (doly PDP),
  - 3. Bazén Karviná (doly KDP, event. po propojení i Důl Morcinek),
  - 4. Bazén Paskov (lokality závodu Paskov),
  - 5. Bazén Staříč (lokality závodu Staříč).
- Princip vzájemného propojení těchto bazénů:
  - 1-2: Darcy (přes Michálkovickou poruchu), od úrovně cca –330 m n.m. výš.
  - 2-3: Darcy s malým odporem (snad až přechod k systému spojených nádob od úrovně cca –415 m n.m. přes pestré vrstvy na Orlovské vráse). Již od úrovně cca -460 m n.m. nelze vyloučit přetok vody z PDP do ODP v systému Darcyho.
  - 1-4: propojení není.
  - 4-5: propojení prakticky není.

Objemy důlních prostor

- Nejobtížněji stanovitelný parametr – redukce objemu vytěženého materiálu stlačením
- Celkový objem navzájem hydraulicky komunikujících důlních prostor pro zatopení v podzemí OKR (tj. bez dolů Paskov, Staříč a Morcinek) je v současné době cca 500-530 mil. m³. Cca 10% tohoto objemu (cca 53 mil. m³) je již zatopena. Po započtení výhledů těžby do roku 2028 bude objem k zatopení cca 550-590 mil. m³.

Velikost přítoků

- V současné době přitéká z hydrogeologických zdrojů do podzemí:
  - ODP cca 180-200 l/s,
  - PDP cca 40 l/s,
  - KDP cca 55 l/s,
  - závodu Paskov cca 3 l/s,
  - závodu Staříč cca 4 l/s vody.
- Se zvyšováním hladiny vody v podzemí se budou přítoky z předkvartérních zdrojů postupně redukovat až na nulu.
- V posledním kroku zatápění zůstanou zachovány pouze přítoky z kvartérních zdrojů, které můžeme odhadovat:
  - v ODP na cca 80-100 l/s,
  - v PDP na cca 15 l/s,
  - v KDP a v závodech Dolu Paskov zanedbatelné množství (v dlouhodobém výhledu lze uvažovat o přítocích z kvartéru jedině prostřednictvím starých důlních děl, resp. obecně prostřednictvím svislých důlních děl kontaktujících povrch).
- Sumárně: do 120 l/s vody z kvartérních podzemních a povrchových zdrojů.
- Po nastoupaní hladiny vody v důlním prostředí do úrovně erozních bází – tj. kóta cca +200 m n.m. (ODP) až +220 m n.m. (PDP) bude důlní prostředí prakticky zcela zatopeno (kromě malých objemů v karbonských elevacích nad úrovní erozních bází). Přítok do důlních prostor zanikne a o jeho hodnotu (120 l/s) vzroste průtok v erozních bázích (Ostravice, Odra, Lučina, podružně snad i Stružka). Část vody se do povrchových vodotečí dostane zprostředkovaně – prostřednictvím kvartérních zvodní (fluviální terasy) a zřejmě i formou pramenních vývěrů, přednostně situovaných do míst SDD nad úrovní erozních bází.
- Vlivem nestejnomyšernosti zatápění podzemí OKR bude průnik důlní vody do povrchových vodotečí a mělkých podzemních vod postupný.

Časový postup zatápění

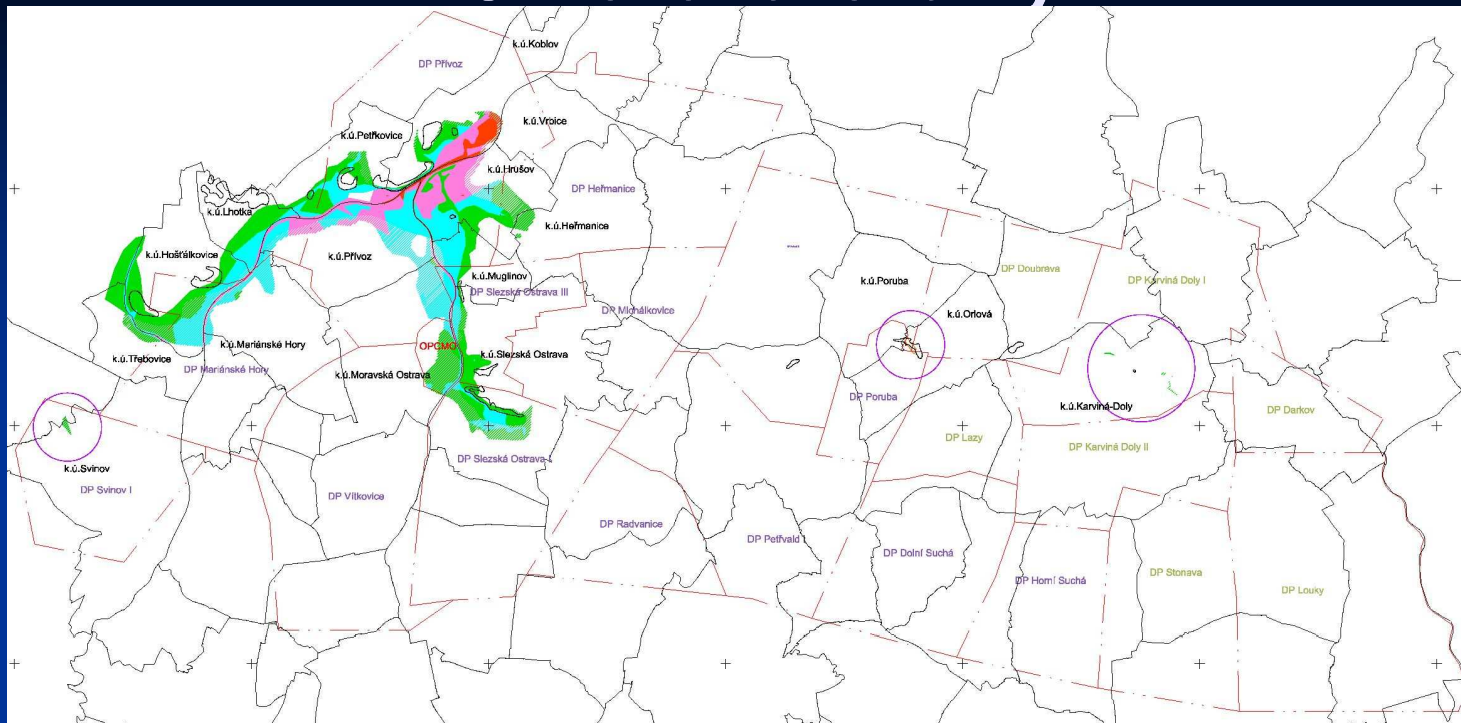
- Zatápění závodu Paskov Dolu Paskov: nejdříve v roce 2086.
- Závod Staříč Dolu Paskov: za cca 230 let po ukončení těžby. Hladina bude v obou případech na kótě cca +150 až +175 m n.m. (další zvýšení hladiny vody jen průnikem podzemní vody mělkého oběhu (terasa Ostravice) v případě porušení těsnosti ohlubně likvidovaných jam.
- Zatápění ODP, PDP a KDP: bude trvat cca 130 let od ukončení čerpání vody z vodních jam Jeremenko a Žofie a čerpacích stanic dosud činných dolů. Hladina dosáhne úrovně 200-210 m n.m.
- V úvahu rovněž připadá možnost přednostního zatopení ODP na kótu 200-210 m n.m v případě velmi vysokých hydraulických odporů na Michálkovické poruše mezi ODP a KDP. V tomto případě lze očekávat výstup hladiny vody do úrovně erozní báze v ODP za cca 70 let; zbylá část revíru bude zatápěna v řádu několika stovek let.
- Případné propojení Dolu Morcinek s podzemím OKR a jeho odvodnění urychlí následnou celkovou dobu zatápění o cca 3-4 roky.

Hlavní faktory působící na výsledek procesu zatápění

- **Morfologie terénu** – nejvyšší stupeň ohrožení je v lokalitách s nejnižší úrovní terénu; hodnocené území je kategorizováno do 4 skupin:
  - <200 m n.m.
  - 200 - 205 m n.m.
  - 205 - 210 m n.m.
  - 210 - 220 m n.m.
- **Míra propojení karbonu s terénem** - nejvyšší stupeň ohrožení je v lokalitách s vysokou mírou propojení povrchu s karbonským masivem:
  - propojení přirozené: absence nebo nízká mocnost (do 50 m) miocénních jílu mezi kvartérem a karbonem;
  - propojení umělé: stará nebo opuštěná důlní díla (jámy, štoly);
- **Kóta nejvyšší významné zdrojové struktury**, z níž se realizují přítoky vody do dolů (na tuto úroveň se bude podzemí zatápět);
- **Hydrochemická interference** vod terciérních a kvartérních a alterace chemismu vod kontaktem s karbonským masivem (rozhoduje o výsledném chemismu vody);
- **Rozmístění, vodnost a chemismus erozních bází**, které mohou zajistit odvodnění ohrožených oblastí;
- **Stav hydrosystému** (místní hydrochemické pozadí) a **využití území** (v době výstupu vody).

Ohrožené lokality

- Jsou vymezeny průnikem nejnižže položených ploch a lokalit s nejintenzivnějším kontaktem mezi karbonem a povrchem terénu (absence miocénu, důlní díla).
- Ohrožené lokality se přednostně vážou do okolí ostravsko-karvinského karbonského hřbetu.
- Největší rozsah ohrožených lokalit je v ODP (koridory Odry, Ostravice, Lučiny a přilehlé okolí).
- Hlavní riziková plocha je na soutoku Odry a Ostravice (Ostrava Hrušov).
- V PDP: oblast Orlovské Stružky u náměstí ve Staré Orlové (výchoz karbonu na den, navíc v pestrém vývoji). Riziko výstupu důlních vod je zde ale – ve srovnání s ODP – řádově nižší.
- V KDP: riziko prakticky zanedbatelné, okolí karbonského okna Dolu Jan-Karel.
- V ohrožených lokalitách není podzemní ani povrchová voda využívána jako pitná; hydrochemický charakter vody je zhoršený (průmyslová oblast)

Dopady

■ Ohrožení terénu a objektů na něm

- Rozptýlené vývěry v karbonských elevacích nad úrovní erozní báze, možnost lokálních kolizí se stávající zástavbou (např. pod landeckým kopcem nebo na Bazalech). Vznik vývěrů nelze přesně prognózovat (bez prevence).
- Stabilita svahů nebude ohrožena (dobrá únosnost skalního podloží).
- Nepředpokládá se zvýšení hladiny podzemní vody ani vznik plošného zamokření nebo zátopy terénu (jen lokálně - terénní deprese s niveletou terénu blízko úrovní erozní báze – např. Wilczkova vila na Slezské Ostravě).
- Stabilita zásypů jam: reálné riziko

■ Rizika hydrochemická (kontaminace podzemních a povrchových vod)

- Hlavní rizikové polutanty s trvalejším účinkem: sírany a železo; chloridy přechodně.
- Současné obsahy těchto látek jsou v povrchovém hydrosystému dlouhodobě zvýšené – zvýšená místní úroveň pozadí (průmyslový charakter regionu, Ostravice, Stružka a Karvinský potok slouží k vypouštění slaných důlních vod).
- Ohrožené plochy bez zdrojů podzemních nebo povrchových vod, převážně mimo zástavbu, v zastavěných plochách zásobování vodou centrálním rozvodem.
- Zdravotní rizika vytipovaných polutantů jsou nízká, expoziční scénáře nevýznamné. Infiltrace důlní vody do Ostravice (a Odry) nebude mít negativní dopad na kvalitu vody v takové míře, aby došlo k rozporu se stávající legislativou. Výjimkou mohou být pouze krátkodobé deficitní stavy, kdy nebude možno vypouštění důlní vody v případě vodních deficitů řídit.
- Ukončení čerpání vody z podzemí bude přínosem pro Olši (skokové zlepšení kvality).

Závěry

- Zkušenosti z jiných revírů: po zatopení důlních prostor dochází jak k výstupům vody na povrch terénu, tak k hydrochemickým změnám ve vystupující vodě. Je nutné zabývat se uvedenou problematikou v předstihu, minimálně v úrovni studií a monitoringu.
- Existence zonality důlní vody v zatopeném masivu (mineralizace vody klesá směrem k hladině): v podmínkách OKR bude do povrchového hydrosystému infiltrovat vyslazená voda z horních vrstev horského masivu. Mineralizaci budou zvyšovat především málo vydatné přítoky z karbonských oken.
- S ohledem na předpokládaný těžební výhled dosud činných dolů OKR (2030) a na následující časový postup zatápění, není řešení problematiky naléhavé.
- Po ukončení hornické činnosti v revíru bude nutno nechat doly zatopit na cílovou kótu +200 až +210 m n.m. (trvalé udržování hladiny důlních vod pod úrovní drenážní báze je ekonomicky náročné: provoz VJ Jeremenko = cca 80 mil. Kč/rok).
- Negativní projev, tj. skokový nárůst mineralizace, bude časově omezen a eliminován faktorem ředění.
- S přihlédnutím k místnímu hydrochemickému pozadí, charakteru prioritních kontaminantů a ke stávajícímu i výhledovému využití území budou rizika plynoucí z výstupu důlních vod společensky přijatelná.
- Není nutno realizovat před zatopením preventivní opatření na povrchu, s výjimkou kvalitního **monitoringu**. Je nutný dostatečný počet monitorovacích objektů pro sledování úrovně zatopení důlních děl a odběry vzorků vod. **Při likvidaci dalších dolů je nutno vybavit jámy pozorovacím potrubím.**
- Je důležité nevytvářet v podzemí umělé hydraulické odpory, způsobující následné komplikace v procesu zatápění (je potřebné, aby podzemní systém fungoval co nejvíce na principu spojených nádob).
- Využití **matematického modelu**: zpřesnění časového postupu zatápění a odhadu o procesu mísení důlních a kvartérních vod v připovrchové vrstvě, tj. v zóně, odkud bude docházet k průniku důlní vody do kvartérního a povrchového hydrosystému.

DĚKUJI ZA POZORNOST